

Een portret van Constant Huijsmans (1810-1886) op 24-jarige leeftijd

door

WILMA VAN GIERSBERGEN

Het Haags Historisch Museum is in het bezit van een portrettengalerij die bestaat uit drie series van in totaal 45 portretten. Daaronder bevindt zich het portret van Constant Huijsmans dat van hem in 1834 werd geschilderd op het moment dat hij in Parijs studeerde. Tot aan 1841, het moment dat de correspondentie met zijn boezemvriend Pieter Johannes Veth op gang kwam, weten we weinig over Huijsmans. Omdat er momenteel slechts twee foto's van Huijsmans bekend zijn, gemaakt op latere leeftijd, is het heel verrassend dat er van hem nog een jeugdportret bestaat.¹ In onderstaand stuk wordt nagegaan door wie zijn portret werd geschilderd en hoe het in het Haagse Museum terecht is gekomen.

Voorgeschiedenis

In 1833 vertrok aankomend kunstenaar Constant Huijsmans vanuit Breda naar Parijs met de bedoeling zich verder in de schilderkunst te bekwamen en, als het even kon, er een toekomst op te bouwen. Het werd hem echter niet gegund zijn plannen te voltooien. In 1835 werd hij gedwongen naar huis terug te keren omdat zijn vader, Jacobus Carolus Huijsmans, blind werd. Als oudste kind uit een gezin van acht kinderen voelde Constant zich verplicht voor de familie te zorgen en zijn vader, die tekenmeester aan het Bredase Stadstekeninstituut en de KMA was, op te volgen. De moeder gaf hij echter niet op en hij deed pogingen zijn tekenmeesterschap met het kunstenaarschap te combineren. Bijna jaarlijks exposeerde hij zijn landschappen op de nationale Tentoonstellingen van Levende Meesters. Omstreeks 1843 veranderde hij van onderwerp: in plaats van landschappen schilderde hij interieurstukken, een meer populair genre. Toen in 1845 koning Willem II zijn interieurstuk *Binnenhuis in Noord-Brabant* aankocht, leek het er even op dat hij in zijn pogingen zou slagen. Toch kon hij het als kunstenaar niet rooien. In 1851 hing hij zijn schilderskwast aan de wilgen en hield op met exposeren. Zijn droom om kunstenaar te worden was daarmee definitief ten einde.

Intussen had Huijsmans zich volledig gestort op het tekenonderwijs zoals dat aan de beide Bredase instituten werd gegeven. Hij ontwikkelde nieuwe tekenvoorbeelden, schreef speciaal voor de KMA de tekenmethode *Het Landschap*, richtte op het tekeninstituut nieuwe afdelingen op en bracht in korte tijd de school tot grote bloei. Uiteindelijk zou hij zich ontwikkelen tot een zeer bekwaam tekenpedagoog. Hij was de eerste in Nederland die zich inzette voor professionalisering van het vak tekenen

in het beroepsonderwijs. Van 1853 tot 1872 publiceerde hij herhaalde malen zijn visie op het tekenonderwijs in het prestigieuze tijdschrift *De Gids*. Daarnaast recenseerde hij tot 1877 in verschillende tijdschriften diverse methoden over het tekenonderwijs. Al zijn activiteiten leverden hem een zodanige naam op dat hij in 1865 op voorspraak van minister Thorbecke werd benoemd tot tekenmeester aan de nieuwe Rijks-HBS te Tilburg. Deze positie bracht hem status en waardering. Uiteindelijk zouden vele teleurstellingen in Tilburg hem doen besluiten naar Den Haag te verhuizen. Daar stierf hij in 1886.

Aan Huijsmans' vertrek naar Parijs in 1833 was een opleiding aan de Akademie van Beeldende Kunsten te Antwerpen voorafgegaan waar hij onder leiding van de bekende historieschilder Matthijs van Bree van 1828 tot 1830 studeerde. Ook daar zag Huijsmans, door het uitbreken van de Belgische Opstand, zijn wens om kunstenaar te worden gedwarsboemd. Zijn studie had hij immers nog niet afgerond toen hij door de oorlog werd gedwongen terug te keren naar Breda. Hij nam dienst als vrijwillig schutter en als foerier trok hij Brabant door. Bekend is dat hij enige tijd op de hei bij Dongen doorbracht waar hij twee schilderijen maakte.² Toen in 1833 de vrijwillige schutters als eersten naar huis werden gestuurd, zag Constant zijn kans schoon en vroeg verlof om zijn studie in Parijs voort te zetten.³ Nadat zijn verzoek was ingewilligd, vertrok hij op 23-jarige leeftijd vol goede moed naar de Franse hoofdstad.

Parijs

Voordat Huijsmans afreide, stelde hij zijn leermeester Van Bree op de hoogte, die hem in een lange brief allerlei artistieke raadgevingen meegaf. Parijs was op artistiek gebied op dat moment volop in beweging en Van Bree was bang dat de onervaren Huijsmans het verkeerde kunsthistorische pad zou inslaan. Hij raadde hem daarom aan veelvuldig het Louvre te bezoeken en de Hollandse zeventiende-eeuwse meesters grondig te bestuderen. Ook de schilders van de Franse school zoals Poussin, Gérard en David mocht hij niet overslaan. En mocht Huijsmans van plan zijn bij kunstenaars in de leer te gaan dan moest hij de gevestigde schilders nemen, zo adviseerde Van Bree hem. Met klem benadrukte hij dat Constant onder geen enkel beding de Hollandse traditie mocht verwaarlozen.⁴ Deze angst van Van Bree was niet ongegrond want in Parijs kondigden zich allerlei nieuwe stromingen aan waarvan kunstenaars zoals Jean-Baptiste Corot, Théodore Rousseau en Ary Scheffer de belangrijkste vertegenwoordigers waren.

Voor een deel hield Huijsmans zich braaf aan de adviezen van Van Bree. Hij bezocht zeer regelmatig het Louvre en maakte ijverig studie van de oude meesters. Bovendien bracht hij een bezoek aan de uit Tilburg afkomstige Cornelis van Spaendonck die inmiddels dik in de tachtig was en al sinds 1775 in Parijs woonde. Van Spaendonck had in het verleden furore gemaakt met zijn bloemstukken maar schilderde inmiddels in een ouderwetse trant. Voor een ander deel echter ging Constant zijn eigen gang. Zo bezocht hij enkele keren de uit Dordrecht afkomstige Ary Scheffer, een op dat moment veel gevraagd hofschilder die op een theatrale, een voor die tijd moderne manier schilderde. Toen Huijsmans hem op 25 november

1834 een bezoek bracht, stond juist het schilderij de *Larmoyant* op de ezel. Van Scheffer kreeg Constant verschillende adviezen omtrent verfsoorten en kleur-gebruik.⁵ Via Scheffer kwam Huijsmans in contact met Rousseau, de Barbizon-schilder die waarschijnlijk grote invloed heeft gehad op Huijsmans' beslissing in 1834 een reis naar de Auvergne te maken. We mogen er van uitgaan dat, als Van Bree dit alles had geweten, hij niet zo erg ingenomen zou zijn geweest met Huijsmans' eigengereide manier van handelen.

Verder is er niet zo veel bekend over de twee jaren die Huijsmans in Parijs doorbracht. Het blijft vrij onduidelijk in welke kringen hij nog meer verkeerde. Wel moet hij omgang hebben gehad met Nicaise de Keyzer, zijn vriend en studiegenoot aan de Antwerpse academie en de latere directeur van diezelfde academie. De Keizer studeerde in exact dezelfde tijd in Parijs als Huijsmans en het kan niet anders of de twee hebben elkaar regelmatig opgezocht.

Het portret

Des te verrassender is het dat er uit de Parijse jaren een geschilderd portret van Constant Huijsmans bewaard is gebleven. Het werd vervaardigd door Jacobus Everhardus Josephus van den Berg (Rotterdam 1802-1861 Den Haag). Van den Berg studeerde tot 1825 aan de Antwerpse academie waarna hij zijn studie in Italië voortzette. Hij werkte er tot ongeveer 1833 om daarna naar Parijs te vertrekken.

1. Zelfportret van J.E.J. van den Berg, geschilderd te Parijs 1835-1837.

Daar schilderde hij in 1834 het portretje van Huijsmans. Na zijn terugkeer in Nederland werd Van den Berg in 1841 directeur van de Akademie van Beeldende Kunsten in Den Haag. Hij schilderde hoofdzakelijk portretten en historische onderwerpen en was een vurig aanbidder van de Griekse kunst, een passie die hij had overgehouden aan zijn achtjarig verblijf in Italië.

Het portretje van Huijsmans is geen op zichzelf staand werk maar onderdeel van een serie van 17 portretten. Het toont een jonge Huijsmans, op dat moment 24 jaar oud.

2. Portret van Constant Huijsmans door J.E.J. van den Berg geschilderd te Parijs in 1834.

Hij is in profiel afgebeeld. Slechts een gedeelte van zijn jas is te zien en hij draagt een donkere sjaal om de hals. Vooral de blonde, rechtopstaande kuif benadrukt zijn jongensachtig gezicht. Zo op het oog lijkt Huijsmans de jongste van het hele stel. Toch is dit niet waar. Leeftijdgenoten zijn bijvoorbeeld de schilders Anthoni Braakman (geb. 1811, portret nr. 12), Willem Hendrik Schmidt (geb. 1809, portret nr. 13), Ary Lamme (geb. 1812, portret nr. 14) en Robert van Eijsden (geb. 1810, portret nr. 15). Toch ogen zij ouder. Dit geeft aan dat Huijsmans er voor zijn leeftijd erg jong moet hebben uitgezien. Uit het portret is niet af te leiden dat hij op latere leeftijd een zwaargebouwd man zou worden. Groot moet hij al wel zijn geweest: zes voet lang, gauw zo'n 1 meter 85.⁶

Zeventien portretten uit de eerste reeks⁷:

3. Eerste serie van 17 portretten vervaardigd door J.E.J. van den Berg in Messina, Palermo, Parijs en Rotterdam tussen 1831 en 1835.

De kunstenaars van deze reeks, waaronder Huijsmans, worden gevormd door vier onder elkaar staande rijen.

Volgorde zoals in het schema is weergegeven:

- a. Naam
- b. Beroep
- c. Geboorte- en sterfjaar
- d. Datum en plaats geschilderd portret
- e. Signatuur
- f. Plaats van ontmoeting; relatie met Van den Berg.

1.	2.	3.	4.
a. Henri Graf	a. Michele Calabrese	a. J.Fr. Cantraine	a. Jean Verbeke
b. architect	b. onbekend	b. prof.	b. zoon consul
c. onbekend, Zwitser	c. onbekend, Italië	Natuurlijke historie	c. onbekend;
d. Palermo 1831	d. Palermo 1831	c. geb. 1801; België	Nederland
e. Links: Henry Graf	e. Boven: Michel	d. Messina 1832-1833	d. Messina 1832-1833
Arch Suisse	Calabiere Palernuitan	e. Boven: Franc.Cantraine	e. Rechts: Jan
f. onbekend	f. onbekend	Ath. Naturaliste	Verbeker Messina
		f. onbekend	f. onbekend

5. a. J.E.J. van den Berg b. schilder c. R'dam 1802-1861 D.Haag d. Messina 1832-1833 e. zelfportret, ongesigneerd f. niet van toepassing	6. a. Guiseppe Fresco b. landschapschilder c. onbekend d. Palermo 1831 e. Onder: Guiseppe Fresca f. onbekend	7. a. Enrico Franzoni b. beeldhouwer c. onbekend d. Messina 1832-1833 e. Links boven: Enr. Frausoni Sculp.Car. f. onbekend	8. a. Eug. Aimé b. onbekend c. onbekend, Frankrijk d. Messina 1832-1833 e. Links: Eug Aime f. onbekend	9. a. Ed. Guirtanner b. onbekend c. onbekend; Zwits. d. Messina 1832-1833 e. op jas: E. Guirtanner Suisse f. onbekend
10. a. Cesari Paganini b. baszanger c. onbekend d. Messina 1832-1833 e. Links: C. Paganini f. onbekend	11. a. C.C. Huijsmans b. landschapschilder c. Breda 1810-1886 D.Haag d. Parijs 1834 e. Links: C. Huysmans f. verbleef in 1834 in Parijs	12. a. Anthoni Braakman b. landschapschilder c. Rdam 1811-1870 Stuttgart d. Rotterdam 1834-1835 e. Rechts: Braakman P. Rott f. woonde in 1835 in R'dam	13. a. W.H. Schmidt b. Schilder c. Rdam 1809-1849 Delft d. Rotterdam 1834-1835 e. Rechts: Schmidt P. Rott f. woonde in 1835 in R'dam	
14. a. Ary Jean Lamme b. schilder & kunsthedelaar c. Dordrecht 1812-1900 Berg en Dal d. Rotterdam 1834-1835 e. Links: A Lamme P. Rott f. onbekend; werd in 1852 directeur Museum Boymans	15. a. Robert van Eijsden b. schilder c. R'dam 1810-1890 A'doorn d. Rotterdam 1834-1835 e. Rechts van het hoofd: R.v. Eysch P. Rott.(?) f. 1830-1884: leraar aan de academie van Rotterdam	16. a. J.H. van de Laar b. schilder c. R'dam 1807-1874 R'dam d. Rotterdam 1834-1835 e. Boven: v.d. Laar P. Rotterdam f. 1830-1839: werkzaam in Rotterdam	17. a. Arthur (Arend?) Bakker b. schilder c. R'dam 1806-1843 R'dam d. Rotterdam 1834-1835 e. Rechts: A. Bakker P.Rott f. werkzaam in Rotterdam	

De reeks van 17 portretten is de eerste uit een serie van drie. Het geheel vormt een galerij van in totaal 45 door Van den Berg vervaardigde portretten van artiesten. De reden waarom hij ze schilderde, is niet bekend maar aangezien er niet alleen schilders zijn afgebeeld maar ook architecten, musici, dichters en kunstminnaars is

het waarschijnlijk dat het hier gaat om vrienden, bevriende relaties, collega's en leerlingen van Van den Berg die hij tijdens zijn artiestenbestaan ontmoette of met wie hij werkte. Onder de geportretteerden bevinden zich ook een paar latere vrienden van Constant Huijsmans. Het zijn de Delftse schilder W.H. Schmidt (1^e reeks) en de KMA-docent en letterkundige J.J.F. Wap (3^e reeks). Beiden zijn echter niet, zoals Huijsmans, in Parijs geschilderd maar in Rotterdam. Schmidt weliswaar in dezelfde tijd als Huijsmans, omstreeks 1834-1835, maar Wap pas in 1838. En van alle 45 portretten is dat van Huijsmans, op het zelfportret van Van den Berg na uit de 2^e reeks, het enige in Parijs geschilderde portret.⁸ En daarmee stuiten we op een groot raadsel over het ontstaan van de galerij.

De galerij der artiesten

De portrettenserie bevindt zich op dit moment in het Haags Historisch Museum. Alle portretten vervaardigde Van den Berg in olieverf op papier. De meeste portretten zijn in de loop der jaren behoorlijk beschadigd. Zo zijn bij de eerste reeks onderaan stukjes afgebladderd en zien we bijvoorbeeld watersporen lopen over – jammer genoeg – het portret van Huijsmans.

De hele portrettengalerij is qua formaat niet groot. De eerste twee reeksen hebben een afmeting van 64,5 bij 48 cm, de derde meet 50,5 x 48,5 cm. Dit betekent dat elk portretje circa 15 x 12 cm groot is. De eerste reeks met de 17 portretten, waarin dat van Huijsmans bevindt, kan gedateerd worden tussen 1831 en 1835. Ze zijn geschilderd in Palermo, Messina, Parijs en Rotterdam. De tweede serie, bestaande uit 16 portretten, vervaardigde Van den Berg tussen 1835 en 1843 in Rotterdam, Parijs en Den Haag. De laatste reeks van 12 portretten kwam tot stand tussen 1838 en 1845 in Rotterdam en Den Haag.

Al met al betekent dit dat de 45 werken in een tijdsbestek van veertien jaar als afzonderlijk portret zijn geschilderd. Daaruit is te concluderen dat ze pas in een later stadium bij elkaar zijn gebracht. De voegnaden, die zelfs op de foto goed zijn te onderscheiden, wijzen hierop. Bovendien zijn de overgangen van het ene naar het ander portret duidelijk aanwezig. Met andere woorden: het geheel is niet erg subtiel aan elkaar gezet.

Waarom en door wie de portretten bij elkaar werden gebracht, is onbekend. Feit is dat ze na de dood van Van den Berg in 1861 allemaal tegelijk door het Haagse museum in 1874 werden verworven. Het waren op dat moment nog losse portretten want de toenmalige conservator, A.J. Servaas van Rooyen, wist in 1890 te melden dat die van J.G. Kastner, H. Linssen en L.J. Somers (de nummers 21, 22 en 23 uit de 2^e reeks) door A.G. de Visser werden geschonken.⁹ De andere zouden afkomstig zijn uit Van den Bergs nalatenschap. Dit zou betekenen dat de portretten waarschijnlijk pas na 1890 in het museum zijn samengevoegd.

In 1835 keerde Huijsmans definitief terug naar Breda, Van den Berg woonde vanaf 1841 in Den Haag. Of ze nog contact hadden met elkaar, is onbekend. Het enige dat we weten, is dat Huijsmans in 1855 Van den Bergs *Leenvijze der Perspectief* in de *Algemeene Konst- en Letterbode* recenseerde en dat hij diens praktische indeling

uit zijn *Leerwijze om het beengestel, de gewrichten en bewegingen van het menschelijk ligchaam, door middel eenen daartoe zamengestelde proportie, grondig te leeren kennen en teekenen* overnam voor zijn succesvolle tekenmethode *Grondbeginselen*, die tussen 1850 en 1852 verscheen.

Conclusie

Over de jeugd van Constant Huijsmans is erg weinig bekend omdat hij nauwelijks documentatie heeft nagelaten. Zijn leven begint voor ons pas vorm te krijgen op het moment toen hij in 1841 met Pieter Veth ging corresponderen. Daarom is het zo aardig dat er juist uit die vroege periode een afbeelding van Huijsmans bestaat: een geschilderd portretje uit de tijd van vóór de fotografie. Het stelt ons in staat een stukje aan de puzzel toe te voegen in een poging een meer completer beeld te krijgen van de man die zich met zoveel enthousiasme inzette voor de verbetering van het tekenonderwijs in ons land.

AANTEKENINGEN

1. Er bestaat een groepsportret van docenten en leerlingen van de Rijks-HBS Koning Willem II te Tilburg, gefotografeerd omstreeks 1866-1867 (collectie Koning Willem II college, Tilburg). Huijsmans was toen ongeveer 56 jaar oud. Het andere portret is een zogenaamd carte-visite dat Huijsmans liet maken door hoffotograaf H.W. Wollrabe aan het Noordeinde 96 in Den Haag (collectie KMA, Breda). Aangezien Huijsmans vanaf 1880 in Den Haag woonde, liet hij op het laatst van zijn leven dit portret maken.
2. *Een wachtpost met schutterij op de Grenzen* (Noordbrabants Museum 's-Hertogenbosch) en *Een Bivouac nabij het Dorp Dongen, bij opkomende zon* (Breda's Museum). Dit werk staat ook bekend onder de titel *Een bivak bij Gageldonk, bij opkomende zon*.
3. Stadsarchief Breda, Collectie Huijsmans (afd.IV-31), omslag 12, Brief van kapitein Hopman aan Constant Huijsmans, Breda 7 augustus 1831; Certificaat gedateerd 28 maart 1832; Brief van de schutterij aan Constant Huijsmans, Breda 10 juni 1833.
4. Stadsarchief Breda, Collectie Huijsmans omslag 6, Brief van Matthijs van Bree aan Jacobus Carolus Huijsmans, Antwerpen 28 mei 1833.
5. Stadsarchief Breda, Collectie Huijsmans omslag 6, Brief van Cornelis van Spaendonck en van Ary Scheffer aan Constant Huijsmans (afschriften door Huijsmans), Parijs 8 oktober 1833; omslag, Lijst met verfsorten, oliën en vernissen door Ary Scheffer, ongedateerd, ingevouwen in de brief van Constant Huijsmans aan zijn vader J.C. Huijsmans, Parijs 7 december 1834; omslag 21, Aanteekenboek van Constant Huijsmans, ongedateerd, ongepagineerd.
6. Universiteitsbibliotheek Leiden, Collectie Veth, inv.nr. BPL 1756, Brief van C.C. Huijsmans aan P.J. Veth, Tilburg 5 november 1876.
7. Haags Historisch Museum, inv.nr. SCH-1874-0002, eerste reeks; inv.nr. SCH-1874-0004, tweede reeks; inv.nr. SCH-1874-0003, derde reeks.
8. Tot nu toe was het onduidelijk waar Van den Berg zich tussen 1833 en 1841 ophield. Uit het feit dat hij de portretten van Braakman, Schmidt, Lamme, Van Eijsden, Van de Laar en Bakker omstreeks 1834-1835 in Rotterdam schilderde, blijkt dat hij vanaf 1834 werkzaam moet zijn geweest in Rotterdam.
9. A.J. Servaas van Rooyen, *Catalogus der Schilderijen van het Gemeente-museum van 's-Gravenhage* (Den Haag, 1890), 8-11.